

PUSZTA SÁNDOR HALÁLÁRA

A csend, amely Pusztá Sándor alakját és költészetét körülfogta, alig egy évtizede tört meg, midőn *Hegyre menet ritkulnak a fák* című verseskötete 1969-ben megjelent. Pedig költői indulását, ötven esztendeje, rokonszenv és elismerés fogadta, tiszta hangját Móríc Zsigmond is üdvözölte, s költői pályájának első szakaszát, 1934 és 1941 között, hét verseskötet jelezte. Aztán, szinte egy emberöltőnyi időre, ráborult a csend, s ő csak néhány barátjának tárhatta fel mindazt, ami költői műhelyében megszületett. Visszatérése az irodalomba, mondhatnám úgy is: második költői indulása ezért is verhetett oly testvéri visszhangot. Tiszta szavú és tiszta emberségű költő szólalt meg ismét a nyilvánosság előtt, az életmű szerves rendben épülhetett tovább. Hamarosan újabb művei kerültek az olvasó elé: *Bronzveret*, *Személyreszólón*, *Cinkenym* és *Ibolyán inenni kék* című verseskötetei, s 1976-ban *A fények rézsűt esnek* címmel verseinek gyűjteménye, amely egy küzdelmes költői sors végső igazolásaként jelölte ki Pusztá Sándor helyét az új magyar líra nemes törekvései között. A kényszerű csend megtört az idős költő körül, hogy aztán az alkotó munkának e jótékony mozgalmasságát a végső távozás másfajta csendje váltsa fel.

Pusztá Sándor eltávozott közülünk, de gazdag örökséget hagyott: elsősorban verseiben. Ezek a versek végigkísérték életét s végigkísérték azt a papi szolgálatot, amelyet vállalt és betöltött legtovább, 1937 óta a leányfalusi plébánián. Költészeté a magyar líra klasszikus hagyományait követte: művesen megmunkált képekben számolt be a költő tapasztalatairól és felismeréseiről. Művészi világképének első alakítója a dunántúli táj volt, a somogyi dombvidék szelíd rajzolata, a pannon vidék történelmi kultúrája, amely oly természetesen forrott össze a magyar katolicizmus múltjának emlékeivel. Ösztönös vonzalommal ábrázolta ezt a tájat, majd a Duna-kanyar és a pilisi hegycsúcsok vidékét, s tudatos szeretettel mutatta be a rajta élő nép nehéz életét. Életképei, verses portrévázslatai a népies líra köréhez kapcsolódtak. Erős magyarságtudattal vetett számot a történelmi tényekkel, odaadó ragaszkodással beszélt arról a személyes élményről, amelyet számára a magyar nyelv jelentett: „Szeretlek, édes anyanyelvem! / Igék, alanyok, lobogó hajú jelzők! / Bő teli-zengés, remegés, sejtés, leányszemű álom [. . .] rajtad keresztül hallom, szólni az Istent!” – olvassuk *Magyar nyelv* című zengő ódájában.

Erre a magasból érkező szóra is költőként válaszolt: vallásos költő volt, a kifejezés korszerű értelmében, minthogy költészetének nem tárgyi és fogalmi világát határozta meg hite, hanem szemléletét, világképét és gondolkodását. Ez a költői világkép két bőséges forrásból táplálkozott: a keresztény életből és a mindenség szemléletéből. Pusztá Sándor kereszténysége „tudós vallásosság” volt, erről tanúskodnak biblikus versei, igazi ereje mégsem a teológiai műveltség, hanem az az egyszerű hit, az a népi vallásosság, amellyel a maga lelkipásztori munkája során találkozott. Ennek a népi vallásosságnak igaz szerepe van a huszadik század magyar irodalmában, például Juhász Gyula költészetében és Tamási Áron elbeszéléseiben. Pusztá Sándor verseiben is megszólal ez a népi kereszténység, főként azokban, amelyek az egyházi év ünnepeköréhez fűződnek. Már költői indulása is ennek jegyében történt, *Búzaszentelés*, *Gyümölcsoltó* – hangzottak korai kötetcímei. Bálint Sándor szakrális néprajznak lírai párját lehetne összeállítani ezekből a verseiből.

Költői világképének másik alakítója, mint mondtam, a mindenség szemlélete: a csillagos ég titkain, az emberi lét törvényein elmélkedve próbált ama nehéz kárpit mögé pillantani, amely az emberi szem elől takarja a transzcendenciát. *Augustinusi kör* című nagy gondolati költeményét ezzel az alcímmel látta el: „Elmélkedések Istenről”, s valóban kései költészetében mind többet foglalkozott a vigasztaló elmélkedésekkel. Költői

munkásságának utolsó szakaszában mindinkább kibontakozott gondolkodó hajlama, nagyívű, szimfonikus költeményekben vetett számot költői és lelkési tapasztalataival, például *Korosztályom személyi lapjára* című elégiájában, vagy ellenkezőleg pársoros, szinte aforizmaszerű „gnómákban” rögzítette felismeréseinek végső lényegét. A korábbi élményköltészet után e rövidebb verseit tárgyias költői szemlélet, elvonatkoztató készség, nemegyszer valami szelíd irónia szőtte át.

Költői világképe azonban ekkor is a régi maradt, a költészet erkölcsi hivatását, a versben alakot öltő erkölcsi értékeket hangsúlyozta. Búcsúzva tőle hadd idézzem fel egy régebbi vallomását, amellyel verseinek gyűjteményét vezette be: „Költészetem szolgálat. Jegye a néppel, hazámmal, a tájjal való összeforrottság. A belőlük fakadottság és hozzájuk-tartozás, velük-eljegyzettség földhatatlan érzése. S hadd utaljak itt lelkem transzcendentális igényére is, amit így fogalmazhatnék: Lábam alatt föld van, fejem fölött ég, mindkettővel szemben tudom kötelességemet! Ez egyúttal a kitárt szív, a kitárt kéz mozdulata: az ember felé, hogy boldogabb, – a világ felé, hogy szebb, – a föld felé, hogy otthonibb legyen!”

DOKUMENTUM

KOSZTOLÁNYINÉ ÍRJA KÖNYVÉBEN

Megírtam Bartalis Jánosnak, hogy most állítom össze *Égtájak, hidak, galaktikák* című kötetemet, s érdeklődtem, hogyan emlékszik vissza Kosztolányi Dezső temetésére? Válasza, némi késéssel, megérkezett:

Kolozsvár, 1976. jan. 26.

Édes Sándorom, kedves leveledre csak most válaszolhatok. A múlt héten kerültem haza a kórházból, a karácsonyi ünnepeket és újévi napokat is ott töltöttem, a szívemet és a vesémet gyógyítják. Most itthon folytatom a gyógyulást. Hál’Istennek minden jól megy. . . Gratulálók készülõ könyvedhez. Nálam betegségem miatt megállt egyelőre a munka. Most szeretnék hozzáfogni a dolgokhoz. . . A Kosztolányi temetésén részt vettem. November 3-án halt meg, 5-én vagy 6-án temették. Emlékezetemből teljesen kiesett. . .

Nem tudott semmi adatot közölni, de felesége külön írt s felhívta figyelmemet Kosztolányi Dezsőné férjéről írt, 1938-ban megjelent könyvére. Érdekes, ez meg az én figyelmemet kerülte el. Bátor írás Kosztolányiné Görög Ilona könyve. Őszinte, néha túlságosan is, rengeteg adatot közöl, bámulatosan emlékszik még a részletekre is. Az az érzésem, hogy együtt írták egy részét, vagy inkább – így helyesebb –: Kosztolányi Dezső tudott róla, hogy könyv készül róla. Tényközlő hűségű s szinte harmadik személyként tárgyilagos sorai, beszámolóí leleplezők, sok mindenre fényt derítenek.

Tanú. Több: koronatanú. Még több: feleség.

Ő segít a Kosztolányi-kép vonásait kiigazítani.

Székesfehérvári beszélgetésünkkor Kosztolányi kicsit diákos hetykeséggel hangjában közölte, hogy pap akart lenni. Felesége írja: Tizenhat éves, mikor kis unokahúga – a napló „kis Ilonkája” – agyhártyagyulladásban meghal. Ez a haláleset annyira megdöbent, hogy papnak akar menni. – (Érdekes, hogy húzódik át ez az elhatározás néhány